

Выхоўваць словам Максіма Багдановіча

Выхоўваць Чалавека ў чалавеку – высакародная задача літаратуры. Сёння пытанні «як выхоўваць?», «на якой літаратуры?» набываюць асаблівую актуальнасць. Сістэма «старых» каштоўнасцей, якая нівеліравала асобу, разбурана, новая яшчэ цалкам не сфарміравалася. Жыць па біблейскіх ісцінах зараз гатовы далёка не ўсе: доўгі час гэтыя ісціны заставаліся афіцыйна занябанымі, што выражалася ў адносінах дзяржавы да рэлігіі. Як вынік такой сітуацыі – пагроза духоўнага вакууму, што набывае ўсё больш выразныя абрысы. Дарэчы, гуманістычны сэнс Божых заповедзяў цалкам прымаецца М. Багдановічам у якасці асновы першабыцця чалавека.

Адмаўленне ад лінейнай адназначнасці ацэнак, прызнанне шматмернасці сучаснага свету вымушаюць іншы раз пераасэнсоўваць літаратурныя творы. Аднак спадчына М. Багдановіча не падлягае ніякай «рэвізіі», хоць мы яшчэ не раз будзем адкрываць для сябе «гордага сакольніка беларускага крэўнага слова», якое ён «заручыў з небам» (Р. Барадулін), бо, на словах А. Лойкі, «паэт нараджаецца не аднойчы. Ён нараджаецца мільёны разоў – зноў і зноў, ва ўсё новых і новых сваіх чытачах» [4, с. 48].

М. Багдановіч папярэджваў (а можа, засцерагаў?): «Жывеш не вечна, чалавек, – / Перажыві ж у момант век!». І раў: «Жыві і цэльнасці шукай, / Аб шыраце духоўнай дбай» [1, с. 121]. Асаблівы эмацыянальны акцэнт зроблены аўтарам менавіта на гэтыя радкі, прасякнутыя гуманістычным пафасам, якія з’яўляюцца, па сутнасці, і жыццёвым крэда самога паэта, і яго духоўным заветам усім нам, нашчадкам. Гэтыя простыя і лаканічныя радкі выключнай жыццёвай сілы будуць падхоплены пазней у беларускай літаратуры П. Панчанкам («Той дзень працаў...»), М. Танкам («Хата з краю»), Н. Гілевічам («Усё ў чалавеку, што робіць яго чалавекам...»), К. Кірэнкам («Як пайшло маё сэрца...»), С. Грахоўскім («Чалавеку патрэбна не слава...»), А. Разанавым («Мы, людзі...»), С. Давідовічам («Бяссонніца душы і сон сумлення...»), С. Законнікавым («Спадвечны круг жыцця і смерці...») і інш.

Хто ён – Чалавек з вялікай літары ў разуменні М. Багдановіча? Ці не той хлопчык, што здолеў перамагчы ў сабе карліка («Карлик и человек»)?! Карлік не проста вартаўнік грашовай бочкі-скарбонкі, які не бачыў нічога, акрамя яе. Гэта вартаўнік чалавечай сквапнасці наогул, малы не толькі ростам, але і духам. Хлопчык, галоўнай марай якога напачатку было як мага хутчэй напоўніць скарбонку, «мог сделаться карликом, а <...> стал человеком...» [2, с. 152]. Аўтар не сумняваецца, што, калі Коля стане дарослым, «в груди его будет биться большое сердце» [2, с. 153]. Дарэчы, у гэтым творы пісьменнік, акрэсліваючы пазіцыю бацькоў хлопчыка, піша: «Правду говоря, им страшно хотелось, чтобы он стал чем-то вроде этого карлика, уцепившегося за бочку с деньгами...» [2, с. 152]. Звернем увагу: *чымсьці*, а не *кімсьці*! Бо дазволіць грошам узяць над сабой уладу – значыць страціць душу, стаць неадушаўлёным, стаць прадметам.

Хто ён – сапраўдны чалавек? Ці не тая васьмігадовая дзяўчынка з эцюда «Мадонна» ў ролі нянькі? А можа, гэты чалавек – Паво, герой перакладнога твора з аднайменнай назвай, руплівы гаспадар і клапатлівы бацька, што адчайна змагаецца за ўраджай: вясной – з дажджамі, летам – з градам, увосень – з

маразмамі? Калі ж нарэшце цаной вялікіх намаганняў добры ўраджай упершыню за некалькі гадоў атрыманы і сям'я можа есці хлеб з чыстае мукі, Паво просіць жонку змяшаць «муку з карой таўчонай, бо памёрзла ніва ў суседа» [1, с. 386].

Стала добрай традыцыяй прапаноўваць творы М. Багдановіча для напісання водгукаў на алімпіядах па беларускай мове і літаратуры. Такі выбар абумоўлены не толькі і не столькі тым, што час правядзення алімпіяд максімальна набліжаны да дня нараджэння пісьменніка. Творы М. Багдановіча – гэта сапраўдная школа выхавання асобы. Яны перажылі свой час, таму што народжаны сумленнем, сагрэты шчырым пачуццём, выпакутаваны вялікім сэрцам, прасякнуты шчымлівым болем за тое, што перашкаджае чалавеку быць цэльным. Аснову гэтай цэльнасці М. Багдановіч бачыў у духоўнасці і служэнні свайму народу, Радзіме. Патрыятызм для яго – гэта не статычнае пачуццё-канстатацыя, а дзейснае пачуццё любові да Беларусі, якое праяўляецца ў адданым служэнні ёй словам, думкамі і справамі; у нацыянальнай самасвядомасці, што грунтуецца на добрым веданні гісторыі; у павазе да духоўнай спадчыны нашых продкаў, у любові да роднай мовы, песні, прыроды; у прызнанні значнасці і прыгажосці духоўных набыткаў іншых народаў. Патрыятызм для М. Багдановіча – гэта і святая вера ў шчаслівую будучыню Радзімы: «Беларусь, твой народ дачакаецца / Залацістага яснага дня» [1, с. 440].

Як сведчыць публіцыстычны артыкул «Голас з Беларусі», пісьменнік шчыра вітаў закон ад 1 чэрвеня 1914 года, які даваў магчымасць адкрытага існавання школ з выкладаннем на беларускай мове. Сярод аргументаў на карысць навучання на роднай мове М. Багдановіч называў наступныя: пры выкладанні па-руску адбываецца збядненне дзіцячай псіхікі ў выніку страты звыклых для беларуса ўяўленняў, засваенне нетыповых граматычных форм, блытаніна ў акцэнталагічнай характарыстыцы слоў, непаразуменне пры сустрэчы з міжмоўнымі амецімамі [3, с. 202]. Аўтар схіляўся да думкі, што выключэнне беларускай мовы са школы вядзе да страты вынікаў шматвяковай духоўнай працы цэлага народа.

Літаратура

1. Багдановіч, М. Поўны збор твораў : у 3 т. / М. Багдановіч. – 2-е выд. – Мінск, 2001. – Т. 1 : Вершы, паэмы, пераклады, наследаванні, чарнавыя накіды.
2. Багдановіч, М. Поўны збор твораў : у 3 т. / М. Багдановіч. – 2-е выд. – Мінск, 2001. – Т. 2 : Маст. проза, пераклады, літаратурныя артыкулы, рэцэнзіі, нататкі, чарнавыя накіды.
3. Багдановіч, М. Поўны збор твораў : у 3 т. / М. Багдановіч. – 2-е выд. – Мінск, 2001. – Т. 3 : Публіцыстыка, лісты, летапіс жыцця і творчасці.
4. Лойка, А. Паэт нараджаецца не аднойчы / А. Лойка // Поўны збор твораў : у 3 т. / М. Багдановіч. – 2-е выд. – Мінск, 2001. – Т. 1 : Вершы, паэмы, пераклады, наследаванні, чарнавыя накіды. – С. 7–49.